

ra s t

20
let

REVIIJA ZA LITERATURO, KULTURO IN DRUŽBENA VPRAŠANJA

LETNIK XX, JULIJ 2009, št. 3-4 (123-124) ISSN 0353-6750, UDK 050.4(07.4)

Danilo Breščak

POZNOLATENSKO-RIMSKO GROBIŠČE V NOVEM MESTU

Dr. Dragan Božič: Poznolatensko-rimsko grobišče v Novem mestu Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo – Študije o fibulah in o relativni kronologiji pozne latenske dobe

V arheološki seriji Katalogi in monografije Narodnega muzeja Slovenije je z letnico 2008 izšla 39. številka, ki ima za Novo mesto še poseben pomen. Dr. Dragan Božič, znanstveni sodelavec Inštituta za arheologijo Znanstveno-raziskovalnega centra SAZU, je objavil in poglobljeno strokovno obdelal doslej še neobjavljene najdbe, ki jih je pridobil Deželni muzej v Ljubljani, predhodnik današnjega Narodnega muzeja, z izkopavanji ob gradnji Ljubljanske ceste leta 1890 in poslopja Okrajnega glavarstva leta 1902. Gre za prva dva dela obsežnega grobišča planih žganih grobov s konca mlajše železne dobe in rimskega obdobja, ki je ležalo v vznožju Marofa: v strokovni literaturi se je zaradi različnih obdobj, v katerih so raziskave potekale, uveljavilo več imen, čeprav gre v

resnici za območje enovitega grobišča, v katerem so pokopavali več stoletij. Z imenom Ljubljanska cesta so označene prve arheološke najdbe na tleh Novega mesta sploh, ko so pred 119 leti gradili novo cestno povezavo med mestom in Bršljinom. Stara povezava po deželni cesti čez Marof je bila za tovorne vozove preveč zahtevna tako po finančni kot po organizacijski plati: vozniki so morali vpregati dodatne vlečne živali, kar se je na mestni strani dogajalo pri tedanji Ferličevi gostilni (na prostoru sedanje Zavarovalnice Tilia), mestu pa se je bližala železnica (1894).

Trasa nove Ljubljanske ceste se je začela tik za starim pokopališčem in zajela del nekdanjega Skaberne-tovega vrta. Drugi del grobišča je bil raziskan dvanajst let kasneje ob gradni stavbe Okrajnega glavarstva,

današnje stare stavbe Občine Novo mesto. Tudi najdbe s tega prostora, kolikor se jih je ohranilo, so v zbirki Narodnega muzeja. Vse kasnejše najdbe, tako tiste iz dveh rimskih grobov, odkritih leta 1936 na robu Skabernetovega vrta, kot tiste iz dveh grobov, odkritih leta 1954 pri rekonstrukciji škarpe ob Beletovem vrtu, ter seveda vse najdbe iz 222 grobov grobišča na Beletovem vrtu (sedaj stavba NLB in vmesni prostor do občinske stavbe) so shranjene in razstavljene v Dolenjskem muzeju. Neobjavljen je še inventar devetih grobov, odkritih leta 1989, ter desetih grobov iz leta 1991, ki so začasno shranjeni na ZVKDS, OE Novo mesto.

Avtor zaradi preglednejšega načina obravnave in citiranja predlaga uporabo skupne oznake »grobišče Beletov vrt z okolico«. Zaradi različnih obdobij raziskav, različnih pristopov in okoliščin, tudi preprirov glede pristojnosti med Deželnim muzejem in dunajsko Centralno komisijo za spomeniško varstvo glede izkopavanja na lokaciji Okrajnega glavarstva, je danes nemogoče natančno definirati število grobov te nedvomno obsežne nekropole. Rečemo lahko, da gre tako po obsegu kot pa strokovnem pomenu povsem ob bok drugim grobiščem, ki jih poznamo z območja Novega mesta: pozno-bronastodobnega planega grobišča žganih grobov, halštatskega gomilnega in ob njem planega keltskega – latenskega grobišča na Kapiteljski in Klemenčičevih njivah na Marofu in na Znančevih njivah v Kandiji. Tako se z grobnimi najdbami dokazuje obstoj naselitve današnjega mestnega območja vsaj od okoli 1000 pr. n. š. do 4. stoletja n. š., k čemur pritrjujejo tudi doslej sicer dosti bolj skromne sledi poselitvenih območij: pozno-bronastodobna naselbinska plast, ki je bila odkrita na Kapitlju (Šance), prazgodovinsko gradišče na Marofu in poznolatenška in rimska poselitve zopet na Kapitlju.

V Zgodovini raziskav grobišča Beletov vrt z okolico se je avtor z detektivsko natančnostjo lotil virov, ki zgovorno pričajo o tedanjih dogodkih, povezanih posredno ali neposredno z novimi odkritji. Pred njim se je s tem ukvarjal že Tone Knez v monografiji Novo mesto II – keltsko-rimsko grobišče (Carniola Archaeo-

logica 2, Novo mesto 1992), vendar je sedaj, upam si reči, poznavanje virov popolno. Ob tem velja poudariti, da ob izkopavanjih na trasi nove ceste proti Bršljinu ni šlo le za prve arheološke najdbe v Novem mestu, ampak je ob tem v tedanji Kazinski dvorani hotela Sonce (Kokličevega hotela, danes Rozmanova 10) potekala tudi prva arheološka razstava pri nas izven muzejskih prostorov. Odziv javnosti je bil tudi tedaj, kakor je, zanimivo, ob različnih arheoloških predstavitvah še danes, zelo velik. V nadaljevanju tega poglavja je v prepisih objavljenih 37 pisnih virov, povezanih z najdbami leta 1890 na trasi Ljubljanske ceste, 23 virov o najdbah leta 1902 pri gradnji Okrajnega glavarstva in 6 pisnih poročil o najdbah iz let 1910/1911 na stavbišču hiše Vladimirja Vojske (Kettejev drevored 3).

V naslednjih poglavjih se je avtor lotil poglobljene znanstvene analize nekaterih vrst in variant poznolatenških fibul (vrste Nauheim, Nova vas in Idrija) in kritičnega pogleda na dosedanje obravnave grobnih celot, opredeljenih s tipičnimi pridatki v čas druge polovice in konca 1. stoletja pr. n. š., ki je kronološko v arheologiji označeno s srednjeevropsko stopnjo LT D1 in 2 oziroma stopnjo Mokronog IIIa in b po Božiču oziroma Mokronog 5 in 6 po Guštinu. Božič obravnava vse po literaturi (in kartah razprostranjenosti) poznane najdbe in izvede podrobno kronološko členitev z obravnavo tipičnih grobnih celot. Pri tem je osnovno delo Stefana Demetza o poznolatenških in zgodnjecesarških fibulah na širšem območju Alp (1999), poleg obsežne strokovno relevantne bibliografije. Fibule obravnava z različnih vidikov: o zgodovini raziskav, poimenovanju, seznamu najdb, tipologiji in oblikah, načinu nošnje, najdiščnem okolju, razprostranjenosti in dataciji. Na taki podrobni obravnavi temeljita poglavji o kronologiji grobišča Beletov vrt z okolico, o relativni kronologiji pozne latenske dobe v jugovzhodnih Alpah in severni Italiji, ki ju zaključuje s primerjavo kronologij.

V kataloškem delu knjige sledijo opisi in tipološke opredelitve ohranjenih najdb z Ljubljanske ceste in Okrajnega glavarstva, pri čemer si je avtor s pomočjo ohranjenih teren-

skih zapiskov prizadeval vsaj delno rekonstruirati inventarje grobnih celot. Najdbe so risarsko predstavljene na 30 tablah, ki sta jim dodani še dve barvni fotografski in ena barvna risarska tabla.

Delo obsega 240 strani, izšlo pa je v nakladi 600 izvodov. Tiskana je v celoti dvojezično, pri čemer je kot prvo besedilo v angleščini, vzporedno pa je natisnjeno v slovenščini. Ta detajl je pomemben zlasti pri uvrstitvi knjige v mednarodne bibliotečne kataloge, kar pomembno vpliva na dostopnost knjige tujim strokovnjakom.

Dr. Dragan Božič se je obravnave in objave najdb iz Novega mesta lotil v okviru projekta objav neobdelanega gradiva, ki ga je iz Slovenije veliko v tujih muzejih (za Dolenjsko sta zlasti pomembna Naturhistorisches Museum na Dunaju, zbirka vojvodinje Mecklenburg v Peabody Museum v Harwardu, Mass. v Združenih državah Amerike), v obdobju pred drugo svetovno vojno, torej preden je bila ustanovljena večina naših regionalnih

muzejev, pa je dosti najdb shranjenih v zbirkah Narodnega, tedaj Deželnega muzeja v Ljubljani. Najdbe, ki jih sedaj označujemo z oznako Novo mesto, Beletov vrt z okolico, so zlasti pomembne za prehodno obdobje iz mlajše železne dobe v rimski čas, ki je predmet njegovega strokovnega dela že daljši čas, ne nazadnje tudi njegovega doktorata. Zanimivo pa je, da ga poleg strokovnega dela na Novo mesto veže tudi delček njegove družinske preteklosti. O tem detajlu govori v posvetilu: delo je posvetil tudi svojima babici in dedu Katarini in Rudolfu Makarovič, ki sta leta 1914, na pragu prve svetovne vihre, skupaj z otroki morala zapustiti rodne Avče ob Soči in se zateči v bolj varno notranjost. Kot tedaj še mnoge druge družine (Adam, Breščak, Boškin, Birska...) so se zatekli v Novo mesto, nekateri le do konca vojne, drugi so ostali. Katarina Makarovič je po hudi bolezni leta 1918 v Novem mestu umrla, njen mož Rudolf pa se je skupaj z desetimi otroki vrnil na Primorsko.

Načrt grobišča Beletov vrt z okolico.

- 1 Ljubljanska cesta,
- 2 Beletov vrt,
- 3 Okrajno glavarstvo,
- 4 Hiša Vojska,
- 5 Skabernetov vrt.

Izvirnik je objavljen v knjigi Dragana Božiča Poznolatensko-rimsko grobišče v Novem mestu. Ljubljanska cesta in Okrajno glavarstvo. Katalogi in monografije 39, Narodni muzej Ljubljana 2008.

